

Received: 29.03.2023
Accepted: 25.06.2023
Published: 30.09.2023

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2023, XXIII, z. 3: s. 115-134
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0053.9514
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Elżbieta Majchrowska*
Nr ORCID: 0000-0001-5980-2903

WIELOSTRONNY TYMCZASOWY ARBITRAŻ ODWOŁAWCZY (MPIA) I JEGO ZNACZENIE DLA REFORMY ŚWIATOWEJ ORGANIZACJI HANDLU

MULTIPARTY INTERIM APPEAL ARBITRATION (MPIA) AND ITS IMPORTANCE FOR THE REFORM OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Streszczenie: Od 2016 roku Światowa Organizacja Handlu (The World Trade Organization – WTO) liczy 164 członków reprezentujących ponad 98% handlu światowego. Za jedno z głównych osiągnięć WTO uznaje się umocnienie systemu rozstrzygania sporów, który skutecznie przeciwdziałał nasilaniu tendencji protekcyjnych w gospodarce światowej. Jednak paraliż Organu Apelacyjnego pozbawił światowy system handlowy egzekwowalnego mechanizmu rozstrzygania sporów. Aby rozwiązać tę trudną sytuację, z inicjatywy UE utworzono alternatywny mechanizm, zwany tymczasowym arbitrażem odwoławczym (Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement – MPIA), który, w obliczu paraliżu centralnego organu odwoławczego, zapewnia wiążący, dwuetapowy i niezależny proces orzekania. Z przeprowadzonej w opracowaniu analizy można wnioskować, że MPIA stanowi ważne narzędzie stabilizacji systemu rozstrzygania sporów w ramach WTO, a ze względu na jego potencjał do wywołania zmian w tym systemie MPIA może służyć jako inicjator reform jednego z kluczowych obszarów działania organizacji. Dla realizacji celów opracowania zastosowana została głównie metoda analityczno-opisowa i analiza przypadku. Rozważania oparte zostały głównie na materiałach źródłowych oraz opracowaniach naukowych, a także danych z zasobów WTO.

Słowa kluczowe: MPIA, Organ Odwoławczy, system rozstrzygania sporów, UE, WTO

---

* dr; Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Źródła finansowania publikacji: środki na działalność statutową Wydziału Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych; e-mail: emajchrowska@afm.edu.pl

Summary: Since 2016, the World Trade Organization (WTO) has 164 members representing over 98% of world trade. One of the main achievements of the WTO is considered to be the strengthening of the dispute settlement system, which has effectively countered the intensification of protectionist tendencies in the global economy. However, the paralysis of the Appellate Body has deprived the world trading system of an enforceable dispute settlement mechanism. To address this difficult situation, an alternative mechanism, called the Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement (MPIA), has been set up at the initiative of the EU, which, in the face of the paralysis of the central appeals body, provides a binding, two-stage and independent adjudication process. From the analysis carried out in the study, it can be concluded that the MPIA is an important tool for stabilizing the WTO dispute settlement system, and due to its potential to bring about changes in this system, the MPIA can serve as an initiator of reforms in one of the key areas of the organization's operations. To achieve the objectives of the study, the analytical and descriptive method, as well as the case study method, were mainly used. The considerations were based primarily on source materials and scientific studies, as well as data from WTO resources.

Keywords: Appellate Body, Dispute Settlement System, EU, MPIA, WTO

WPROWADZENIE

Od momentu powstania w 1995 roku **Światowa Organizacja Handlu** (The World Trade Organization – WTO¹) pełniła bardzo istotną rolę w kształtowaniu wielostronnego systemu handlowego. Zastępując Układ Ogólny w sprawie Taryf Celných i Handlu (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT), objęła swoim zakresem znacznie szerszy obszar tematyczny, co korespondowało ze zmianami zachodzącymi w handlu światowym. Jej powołanie nie wiązało się więc wyłącznie z przejściem dotychczasowego dorobku GATT i eskalacją jego działalności – było to rozpoczęcie nowego etapu w historii wielostronnego systemu handlowego. Jednak system ten nie zmieniał się w takim samym tempie jak warunki gospodarcze na świecie, co prowadziło do sukcesywnie narastającego kryzysu na forum organizacji i ukazywało pewną jego słabość i niewydolność. Trudny do przełamania impas negocjacyjny, w połączeniu z kryzysem innych obszarów działalności WTO, szczególnie rozstrzyganiem sporów, nasuwa pytanie o dalsze losy i konieczność zreformowania instytucji pełniącej rolę nadrzędnego forum rokowań oraz regulatora handlu światowego. W związku ze znacznym osłabieniem pozycji WTO pojawia się zatem dylemat dotyczący roli, jaką organizacja odgrywa i odgrywać będzie w przyszłości, szczególnie w kontekście wniesionego przez nią wkładu w rozwój gospodarki światowej i walki z protekcjonizmem, co w obliczu bieżącej sytuacji w gospodarce światowej² może być kwestią o znaczeniu priorytetowym.

¹ Od 2016 roku WTO liczy już 164 członków reprezentujących ponad 98% handlu światowego. *The WTO*, https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm [dostęp: 14.02.2023].

² Chodzi tutaj głównie o nasilenie tendencji protekcjonistycznych w amerykańskiej polityce handlo-

Za jedno z głównych osiągnięć WTO uznaje się umocnienie systemu rozstrzygnięcia sporów, który skutecznie przeciwdziałał nasilaniu tendencji protekcyjnych w gospodarce światowej. Jednak w związku z blokadą przez USA nominacji nowych sędziów sparaliżowany został Organ Apelacyjny (Appellate Body – AB), co pozbawiło światowy system handlowy dwuetapowego, egzekwowalnego mechanizmu rozstrzygnięcia sporów. Aby rozwiązać tę trudną sytuację, z inicjatywy UE utworzono alternatywny mechanizm zwany tymczasowym arbitrażem odwoławczym (Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement – MPIA), który, w obliczu paraliżu centralnego organu odwoławczego, zapewnia wiążący, dwustopniowy i niezależny proces orzekania.

W literaturze przedmiotu od lat obserwuje się debatę nad potrzebą zreformowania WTO jako organizacji zarządzającej handlem międzynarodowym w skali globalnej. Liczne raporty i analizy³ wskazują na konkretne obszary działalności WTO, które wymagają modernizacji, a nacisk kładziony jest szczególnie na przywrócenie w pełni sprawnego systemu rozstrzygnięcia sporów, uznawanego za centralny element wielostronnego systemu handlowego.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań dotyczących analizy funkcjonowania systemu rozstrzygnięcia sporów w ramach WTO oraz wskazanie perspektyw jego działania z uwzględnieniem MPIA. Cele te zmierzały do potwierdzenia tezy mówiącej, że MPIA ma istotne znaczenie dla utrzymania skuteczności tego systemu i stanowi ważny element reformy wielostronnego systemu handlowego. Dlatego też sfinalizowanie pierwszej sprawy z wykorzystaniem MPIA w grudniu 2022 r. stanowiło główną przesłankę wyboru tematu opracowania. Można zatem uznać, że poruszona w niniejszym artykule problematyka jest aktualna i istotna, a zarazem niewystarczająco zbadana. Wkładem jest pokazanie znaczenia systemu rozstrzygnięcia sporów dla wielostronnego systemu handlowego w ramach WTO w kontekście utworzenia MPIA. Umożliwia to głębsze zrozumienie zasad funkcjonowania tego systemu oraz jego złożonych uwarunkowań. Opracowanie jest ponadto aktualną analizą i z tego punktu widzenia także wnosi wartość dodaną do istniejącego już stanu wiedzy w tym zakresie.

Przeprowadzone w artykule rozważania oparte zostały głównie na materiałach źródłowych oraz opracowaniach naukowych dotyczących międzynarodowej polity-

---

wej, wojnę handlową USA – Chiny, pandemię COVID-19, zawarcie porozumień handlowych o kluczowym znaczeniu dla gospodarki światowej w regionie Azji Pacyfiku (CPTPP oraz RCEP), a także skutki rosyjskiej agresji na Ukrainę.

³ Szczególnie ważne są tutaj propozycje modernizacyjne przedstawione w dokumencie koncepcyjnym oraz strategii handlowej UE, która, jako kluczowy członek WTO, jest inicjatorem licznych działań na rzecz reformy systemu wielostronnego. *European Commission presents comprehensive approach for the modernisation of the World Trade Organisation*, Brussels, 18 September 2018, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1908> [dostęp: 15.02.2023]; *Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy*, European Commission 2021, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5bf4e9d0-71d2-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0001.02/D0C_1&format=PDF [dostęp: 10.02.2023].

ki handlowej. Wykorzystano także liczne dane pochodzące z zasobów WTO. Dla realizacji celów opracowania zastosowana została głównie metoda analityczno-opisowa oraz analiza przypadku. Z uwagi na wyjątkową rozległość oraz złożoność tematyki autorka skupiła się na wybranych aspektach prezentowanego zagadnienia.

„KLEJNOT W KORONIE” – SYSTEM ROZSTRZYGANIA SPORÓW JAKO CENTRALNY FILAR WIELOSTRONNEGO SYSTEMU HANDLOWEGO I KLUCZOWE OSIĄGNIĘCIE WTO

Mimo sukcesywnie słabnącej w ostatnich latach pozycji organizacji nie można jednak umniejszać jej znaczenia i wkładu, jaki wniosła w rozwój gospodarki światowej. Rozpatrując efekty działalności WTO, w już prawie trzech dekadach jej funkcjonowania, na pewno należy zwrócić uwagę na istotne obniżenie stawek celnych, które przyczyniło się do rozkwitu światowego handlu towarami, co jest najbardziej widocznym symbolem tych osiągnięć⁴. Nie można także pominąć pierwszej, wielostronnej umowy handlowej zawartej od czasu utworzenia WTO – Umowy o ułatwieniach w handlu (Trade Facilitation Agreement – TFA), która stanowi kluczowy element, przyjętego podczas 9. Konferencji Ministerialnej (KM) w 2013 r., tzw. „Pakietu z Bali”. Porozumienie ma na celu uproszczenie i harmonizację międzynarodowych procedur handlowych, które mają przyczynić się do ułatwienia handlu towarowego i doprowadzić do istotnego obniżenia kosztów transakcyjnych. Szacuje się, że pełne wdrożenie TFA⁵ doprowadzi do istotnego wzrostu, a także dywersyfikacji eksportu, szczególnie w krajach najslabiej rozwiniętych.

Kluczowe były także uzgodnienia 10. KM z grudnia 2015 r. dotyczące eliminacji subsydiów eksportowych dla produktów rolnych. 53 członków WTO podpisało wówczas także porozumienie ITA-2 zakładające zniesienie stawek celnych na produkty IT o wartości obrotów przekraczających 1,3 bln USD rocznie⁶.

⁴ Od momentu utworzenia GATT w 1947 r. handel światowy wzrósł ponad 360-krotnie, natomiast w okresie działalności WTO ponad 5-krotnie, co wynika z obniżek stawek celnych, które zostały wynegocjowane w ramach systemu wielostronnego najpierw między układającymi się stronami GATT, a następnie członkami WTO. Średnie stawki mieściły się w przedziale 20-30% u progu budowania tego systemu w 1947 r., a stosowane obecnie wynoszą średnio 9%. Por. *World Tariff Profiles 2022*, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/world_tariff_profiles22_e.htm [dostęp: 20.02.2023]; *World Trade Statistical Review 2022*, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2022_e.pdf [dostęp: 15.02.2023].

⁵ Wejście w życie TFA wymagało ratyfikowania przez 2/3 członków WTO. Proces ten zakończył się 22 lutego 2017 r. Wyniki przeprowadzonej pięć lat później analizy wskazują na pozytywny wpływ TFA na obniżenie kosztów, jednak ogólne koszty handlu znacznie wzrosły w ciągu ostatnich kilku lat, co było związane głównie z zakłóceniami w usługach transportowych podczas pandemii. Por. Y. Duval, C. Utoktham, *Has the WTO Trade Facilitation Agreement helped reduce trade costs? An ex-post analysis*, ESCAP, 29.07.2022, <https://www.unescap.org/kp/2022/has-wto-trade-facilitation-agreement-helped-reduce-trade-costs-ex-post-analysis> [dostęp: 15.02.2023].

⁶ Umowa ta, będąca rozszerzeniem Porozumienia ITA z 1996 r., objęła swoim zakresem ponad 95% światowych obrotów handlowych tego sektora i niespełna 10% handlu globalnego. *Ministerial Dec-*

Przekładana dwukrotnie ze względu na pandemię 12. KM również zakończyła się przyjęciem tzw. „pakietu”, tym razem z Genewy. Do głównych postanowień należy zaliczyć umożliwienie zawieszenia praw własności intelektualnej na szczepionki przeciwko COVID-19 oraz porozumienie dotyczące ograniczenia subsydiów dla rybołówstwa⁷. Co jednak ważne z punktu widzenia tego opracowania, po raz pierwszy członkowie WTO zgodzili się przeprowadzić kompleksowy przegląd funkcji WTO, aby upewnić się, że organizacja jest w stanie skuteczniej reagować na wyzwania stojące przed wielostronnym systemem handlowym. Odniesiono się do, omówionego szczegółowo dalej, systemu rozstrzygania sporów i zadeklarowano kontynuowanie dyskusji prowadzącej do przywrócenia skutecznego działania Organu Apelacyjnego i, tym samym, sprawnie funkcjonującego systemu rozstrzygania sporów, do 2024 r.⁸

Szeroki zakres porozumień, które obejmuje swym zasięgiem organizacja oraz fakt, iż w jej skład wchodzi obecnie 164 członków, z łatwością może prowadzić do konfliktów między nimi. Dlatego też system rozstrzygania sporów WTO (Dispute Settlement System – DSS) ma tak duże znaczenie. Oparty jest na art. XXII i XXIII GATT 1994 oraz zasadach i procedurach wyznaczonych w dokumencie pt. „Uzgodnienie w sprawie zasad i procedur regulujących rozwiązywanie sporów” (Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes – DSU, Dispute Settlement Understanding), stanowiącym załącznik nr 2 do Porozumienia ustanawiającego WTO⁹.

Skuteczny mechanizm rozstrzygania sporów od lat wskazywany był jako „klejnot w koronie” organizacji, ze względu na jego znaczenie zarówno dla istniejących porozumień WTO, jak i negocjowania nowych¹⁰. Dlatego też stanowi on, a raczej, ze względu na paraliż Organu Apelacyjnego, stanowił, kluczowy element gwarantujący bezpieczeństwo wielostronnego systemu handlowego¹¹. Funkcjonowanie systemu powodowało bowiem, że handel był mniej podatny na jednostronne środki odwetowe, co było szczególnie istotne w aspekcie tendencji protekcyjni-

---

laration on the Expansion of Trade in Information Technology Products, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/itadec_e.htm [dostęp: 20.01.2023].

⁷ Jest to druga, po TFA, umowa zawarta przez wszystkich członków.

⁸ *MC12 Outcome Document*, 17 June 2022, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc12_e/briefing_notes_e/bfwtoreform_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

⁹ Załącznik nr 2 (DSU) do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu, Uzgodnienie w sprawie zasad i procedur regulujących rozwiązywanie sporów, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf [dostęp: 20.02.2023]; W. Goode, *Dictionary of Trade Policy Terms*, Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 130.

¹⁰ B.M., Hoekman, P. C., Mavroidis, *WTO Reform: Back to the Past to Build for the Future*, „Global Policy” Volume 12, Supplement 3, April 2021, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1758-5899.12924> [dostęp: 20.02.2023]; C. Creamer, *From the WTO's Crown Jewel to its Crown of Thorns*, „AJIL Unbound”, 113, 2019, ss. 51-55, doi:10.1017/aju.2019.1.

¹¹ „(...) centralny element zapewniający bezpieczeństwo i przewidywalność wielostronnego systemu handlowego (...) służy do zachowania praw i obowiązków Członków wynikających z umów”. Por. art. 3.2 DSU.

stycznych, których nasilenie odnotowano m.in. w następstwie światowego kryzysu ekonomicznego 2008+, i ma kluczowe znaczenie także w obecnej, wyjątkowo trudnej sytuacji w gospodarce światowej.

Do głównych organów decyzyjnych DSS należy Organ ds. Rozstrzygania Sporów (Dispute Settlement Body, DSB) oraz, wspomniany już, Organ Apelacyjny. DSB powołuje panele (zespoły orzekające) rozstrzygania sporów, przyjmuje decyzje oraz orzeczenia panelu lub AB. Decyzje podejmowane są na zasadzie negatywnego konsensusu, co oznacza przyjęcie raportu, chyba że istnieje konsensus co do jego odrzucenia¹².

Organ Apelacyjny został ustanowiony w 1995 r. na mocy art. 17 DSU jako stały organ składający się z siedmiu członków mianowanych przez DSB na czteroletnią kadencję, ściśle według określonych kryteriów, z możliwością jednokrotnego ponownego powołania, który rozpatruje odwołania od sprawozdań wydanych przez panele w sporach wniesionych przez członków WTO. Organ Apelacyjny może podtrzymywać, modyfikować lub unieważniać ustalenia prawne i wnioski panelu¹³.

Podstawowym celem systemu jest dążenie do osiągnięcia pozytywnego rozwiązania problemu, które będzie wzajemnie akceptowane przez strony sporu¹⁴, przez który rozumie się sytuację, w której członek WTO uzna, że jakakolwiek korzyść mu należna na podstawie porozumień została przez innego członka w sposób bezpośredni lub pośredni naruszona. Służy temu szeroki wachlarz możliwości pozwalających na osiągnięcie kompromisu, który obejmuje nie tylko konsultacje¹⁵ i ewentualnie, jeżeli konsultacje się nie powiodą, powołanie panelu, ale wprowadza także alternatywne, dyplomatyczne metody rozwiązywania sporów, tj.: dobre usługi, pojednanie, mediacje, co niewątpliwie świadczy o specyfice tego systemu¹⁶.

Jak wspomniano wyżej, w sytuacji, gdy podczas wstępnych konsultacji stronom nie uda się zakończyć sporu, powoływany jest panel, który gromadzi dane o naruszeniu reguł przez członka organizacji oraz formułuje zalecenia. Następnie prezentowany jest raport, pierwotnie w formie projektu, do którego strony sporu mogą zgłaszać uwagi. Po ich uwzględnieniu zespół orzekający przedstawia raport końcowy¹⁷, który przedłożony zostaje organowi rozstrzygania sporów do zatwierdzenia. Raport ostateczny podlega przyjęciu przez organ¹⁸, jeśli nie zaistnieje żadna z dwóch uniemożliwiających to przesłanek – strona sporu zdecyduje o odwołaniu się do AB lub gdy nieprzyjęcie

¹² *Settling disputes, A unique contribution*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

¹³ Art. 17.1 – 17.3 DSU.

¹⁴ Art. 3.3 DSU.

¹⁵ Wnoszony przez członka spór rozpoczyna się od konsultacji, które mają na celu zebranie potrzebnych informacji oraz prezentację stanowiska jeszcze przed powołaniem panelu. Konsultacje można przeprowadzić także na każdym etapie rozwiązywania sporu. Por. art. 4 DSU.

¹⁶ Art. 5 DSU.

¹⁷ Art. 15 DSU.

¹⁸ Raport staje się orzeczeniem lub zaleceniem organu ds. rozstrzygania sporów w ciągu 60 dni, chyba że konsensus go odrzuci. Obie strony mogą odwołać się do raportu. Art. 16 DSU.

raportu będzie wynikało z negatywnego konsensusu¹⁹. W pierwszym z wymienionych przypadków konieczne jest ponowne zbadanie sprawy przez właściwy organ.

Każde odwołanie jest rozpatrywane przez trzech członków stałego siedmioosobowego Organu Apelacyjnego. Odwołanie rozpoczyna się po pisemnym powiadomieniu DSB i jednoczesnym złożeniu zawiadomienia o odwołaniu w sekretariacie AB. Raport AB jest przekazywany członkom WTO w ciągu 90 dni²⁰ od daty złożenia zawiadomienia o odwołaniu i jest upubliczniany natychmiast po przekazaniu członkom. W ciągu 30 dni od rozesłania raport końcowy wraz ze sprawozdaniem zespołu orzekającego, utrzymanym w mocy, zmienionym lub uchylonym, przyjmowane są przez DSB oraz bezwarunkowo akceptowane przez strony, chyba że DSB zdecyduje w drodze konsensusu o ich odrzuceniu – co nigdy do tej pory nie miało miejsca²¹. Omawiana procedura w pełnym toku, aż do wydania pierwszego orzeczenia, nie powinna przekroczyć jednego roku, przy apelacji – 15 miesięcy (por. tab. 1)²².

Tabela 1. Etapy procedury rozwiązywania sporów oraz ich zakres czasowy

Etapy	Zakres czasowy
Konsultacje	60 dni
Powołanie panelu	45 dni
Końcowy raport panelu dla stron	6 miesięcy
Końcowy raport panelu dla członków WTO	3 tygodnie
DSB przyjmuje raport (w przypadku braku odwołania)	60 dni
Razem	1 rok (bez odwołania)
Raport AB	60-90 dni
Organ ds. rozstrzygania sporów przyjmuje sprawozdanie z odwołań	30 dni
Łącznie z odwołaniem	1 rok i 3 miesiące

Źródło: *Settling disputes, A unique contribution*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Kolejna faza wiąże się z dostosowaniem polityki i wdrożeniem wydanych orzeczeń oraz zaleceń w określonym czasie, czyli niezwłocznie²³. Jeśli natychmiastowe zastosowanie się do zalecenia okaże się niepraktyczne (*impractical*), członek może

¹⁹ Art. 11 DSU.

²⁰ Zwykle odwołania nie powinny trwać dłużej niż 60 dni, przy czym bezwzględny maksymalny okres wynosi 90 dni. Por. art. 17.5. DSU.

²¹ *Appellate procedures*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_procedures_e.htm [dostęp: 17.02.2023]; *Settling disputes, A unique contribution*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

²² Ibidem.

²³ „Niezwłoczne stosowanie się do zaleceń lub orzeczeń DSB jest niezbędne do zapewnienia skutecznego rozstrzygnięcia sporów z korzyścią dla wszystkich Członków”. Por. art. 21.1 DSU.

uzyskać na podjęcie tych działań rozsądny czas²⁴. Jeśli nie podejmie działań w tym okresie, musi rozpocząć negocjacje z krajem (lub krajami) składającym skargę w celu ustalenia możliwego do zaakceptowania przez obie strony odszkodowania – na przykład obniżenia taryf w obszarach o szczególnym znaczeniu dla strony składającej skargę. Jeśli po 20 dniach nie zostanie uzgodnione satysfakcjonujące odszkodowanie, strona skarżąca może zwrócić się do DSB o zgodę na podjęcie działań odwetowych (w celu „zawieszenia koncesji lub innych zobowiązań”)²⁵. W sytuacji, gdy strona pozwana nie zgadza się z decyzją o zastosowanie sankcji, sprawa może zostać poddana pod arbitraż, którego celem jest analiza wysokości zawieszonych koncesji i jej adekwatności do skali naruszenia reguł organizacji. Decyzja arbitrażu jest ostateczna²⁶.

Procedura rozstrzygnięcia sporów istniała co prawda w „starym” GATT, ale orzeczenia były łatwiejsze do zablokowania, a wiele spraw przedłużało się bez rozstrzygnięcia. Porozumienie Rundy Urugwajskiej wprowadziło bardziej uporządkowany proces z wyraźnie określonymi etapami tej procedury oraz harmonogramem, którego należy przestrzegać przy rozstrzygnięciu sporów²⁷. Dlatego też za jedno z głównych osiągnięć WTO uznaje się umocnienie DSS. Blokując jednak nominację nowych sędziów, Stany Zjednoczone²⁸ sparaliżowały centralny organ odwoławczy WTO w jego orzeczeniach w sporach międzynarodowych. Z końcem 2019 r. wygasła kadencja dwóch z trzech sędziów²⁹ AB, co sprawiło, że stracił on prawo do rozstrzygnięcia sporów handlowych, zdeorganizowało to działalność kluczowego obszaru funkcjonowania WTO. Taka sytuacja mogłaby doprowadzić do zaległości w nierozwiązanych sporach i ułatwić krajom naruszanie porozumień bez ponoszenia konsekwencji³⁰. Aby rozwiązać ten problem, UE wraz z innymi członkami WTO zaproponowała inicjatywę w postaci, omówionego szczegółowo dalej, alternatywnego mechanizmu zwanego tymczasowym arbitrażem odwoławczym (Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement, MPIA)³¹.

²⁴ „Reasonable period of time”, art. 21.3 DSU.

²⁵ Art. 22.8 DSU.

²⁶ M. Grącik-Zajączkowski, *Spory handlowe Unii Europejskiej i USA w ramach WTO*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2014, nr 2, s. 63.

²⁷ *Settling disputes, A unique contribution*, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

²⁸ Wydano obszerny dokument wskazujący na liczne błędy w funkcjonowaniu AB. Szerzej na ten temat w raporcie: United States Trade Representative, *Report on the Appellate Body of the World Trade Organization*, https://ustr.gov/sites/default/files/Report_on_the_Appellate_Body_of_the_World_Trade_Organization.pdf [dostęp: 15.02.2023].

²⁹ Do normalnego funkcjonowania siedmioosobowego panelu wymagana jest obecność trzech członków. Kadencja ostatniego członka Organu Apelacyjnego wygasła 30 listopada 2020 r. *Appellate Body Members*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_members_descrp_e.htm [dostęp: 15.02.2023].

³⁰ Ł. Ambroziak, *Skutki amerykańsko-chińskiej wojny handlowej dla międzynarodowych łańcuchów dostaw*, Warszawa 2020.

³¹ *Statement on a Mechanism for Developing, Documenting and Sharing Practices and Procedures in*

Rosnąca liczba sporów na forum WTO jest konsekwencją rozwoju światowego handlu, a sytuacja, w której do DSS wpływa coraz więcej spraw, wskazuje również na zaufanie do systemu i rosnącą wagę, jaką członkowie przywiązują do praworządności w międzynarodowych stosunkach handlowych. DSS był wykorzystywany regularnie zarówno przez kraje rozwinięte, jak i rozwijające się, co stanowi potwierdzenie jego efektywności. Warto podkreślić, że postępowania w DSS były krótsze i mniej sformalizowane, przez co należał on do najbardziej efektywnych mechanizmów rozwiązywania sporów w ramach istniejących organizacji międzynarodowych³².

W okresie od 1 stycznia 1995 r. do 31 grudnia 2021 r. członkom WTO rozesłano łącznie 607 wniosków o konsultacje. W tym okresie 52 członków WTO wszczęło co najmniej jeden spór, a 61 członków było pozwanych w co najmniej jednym sporze. Ponadto łącznie 90 członków uczestniczyło jako strony trzecie³³ w postępowaniach między dwoma lub większą liczbą innych członków WTO. W sumie 111 członków było aktywnych w rozstrzygnięciu sporów jako strona lub strona trzecia³⁴. W poniższej tabeli pokazano, w kolejności alfabetycznej, spory według wybranych, najbardziej aktywnych w DSS członków WTO.

Tabela 2. Zestawienie sporów wybranych członków WTO (1995-2021)

Członek WTO	jako skarżący	jako pozwany	jako strona trzecia
Argentyna	22	22	66
Australia	11	17	119
Brazylia	34	17	166
Kanada	49	23	172
Chile	10	13	48
Chiny	23	49	192
Kolumbia	5	7	68
Indie	24	32	179
Indonezja	13	15	49
Japonia	28	16	277
Korea Południowa	21	19	141

the Conduct of WTO Disputes, Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement pursuant to Article 25 of the DSU (MPIA), https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/april/tradoc_158731.pdf [dostęp: 17.02.2023].

³² Średnio sprawy w WTO toczyły się znacznie szybciej niż spory w innych międzynarodowych systemach rozstrzygania sporów, takich jak Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, główny organ sądowy ONZ czy Europejski Trybunał Sprawiedliwości. Średni czas trwania postępowania panelu WTO wynosił 10 miesięcy. W porównaniu do MTS i ETS były to odpowiednio cztery i dwa lata. Por. *20 years of the WTO, A retrospective*, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/20years_wto_e.pdf [dostęp: 2.02.2023].

³³ Status strony trzeciej umożliwia członkom WTO monitorowanie sporów między innymi stronami.

³⁴ *Dispute settlement*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm [dostęp: 14.02.2023].

Meksyk	25	15	112
Rosja	8	11	99
Unia Europejska	110	92	216
USA	124	157	174

Źródło: *The Disputes, Disputes by member*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm [dostęp: 15.02.2023].

Wszystkie wyżej wymienione aspekty, z centralną pozycją DSS, powodowały, że WTO postrzegana była jako jeden z filarów zapewniających bezpieczeństwo ekonomiczne w gospodarce światowej. Zatem podjęcie konkretnych działań w celu przywrócenia jej wiarygodności jest konieczne, aby nie zaprzepaścić znaczenia i wkładu, jaki organizacja wniosła w rozwój gospodarki światowej. Dlatego też rozwiązanie impasu AB i wzmocnienie funkcji rozstrzygania sporów jest w tym kontekście szczególnie istotne.

MPIA JAKO NARZĘDZIE STABILIZACJI SYSTEMU ROZSTRZYGANIA SPORÓW

W obliczu omówionego wyżej znaczenia DSS dla wielostronnego systemu handlowego priorytetem pozostaje rozwiązanie obecnego impasu Organu Apelacyjnego w ramach szerszej reformy WTO³⁵.

³⁵ Wśród działań podejmowanych na rzecz modernizacji WTO należy wskazać szczególnie propozycje UE jako głównego inicjatora reformy, które zostały zawarte w dokumencie koncepcyjnym prezentującym stanowisko UE w tej sprawie oraz zapisy nowej unijnej strategii handlowej. Zablokowanie nominacji do AB stało się dla UE przesłanką do zaproponowania własnej wersji reformy tego mechanizmu, a przedstawione przez stronę unijną postulaty nawiązują istotnie do zastrzeżeń kierowanych pod adresem procedury apelacyjnej przez USA, które dotyczyły przede wszystkim braku niezależności oraz nieskuteczności działania AB. Wśród zaproponowanych przez UE zmian należy wskazać:

- przyjęcie konkretnych ram czasowych dla procedury apelacyjnej, co ma oznaczać wprowadzenie zapisu o braku możliwości przekroczenia 90 dni, chyba że za porozumieniem stron w sporze;
- rozstrzygnięcia w sprawie uprawnień i odpowiedzialności osoby, której kadencja wygasa;
- uzasadnienie, że zamawiane przez AB opinie doradcze są potrzebne i niezbędne do rozwiązania sporu;
- rozwiązanie problemu traktowania orzeczeń AB jako precedensów w systemie WTO;
- niezależność członków AB – zapewnienie jednej, ale dłuższej (6-8 lat) kadencji członkom AB;
- zwiększenie liczby członków z 7 do 9 zaangażowanych w pełnym wymiarze pracy, co poprawiłoby efektywność AB przy jednoczesnej korekcie równowagi geograficznej po licznych przystąpieniach do WTO od 1995 r.

Podkreśla się, że priorytetem dla UE jest przeprowadzenie działań na rzecz modernizacji WTO i zwiększenie skuteczności wielostronnych ram zarządzania handlem, co wiąże się z koniecznością przeprowadzenia reformy WTO w obrębie jej wszystkich funkcji, a szczególnie przywrócenia w pełni sprawnego systemu rozstrzygania sporów obejmującego zreformowany AB. *European Commission presents comprehensive approach for the modernisation of the World Trade Organisation*, Brussels, 18 September 2018, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1908> [dostęp: 15.02.2023]; *Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy*, European Commission 2021, <https://eur-lex.europa>.

Jak już wspomniano, paraliż AB doprowadził do kryzysu w mechanizmie rozstrzygnięcia sporów, ponieważ notyfikacja do odwołania uniemożliwia przyjęcie sprawozdania, a tym samym wyłącza jego moc wiążącą i, w efekcie, spór nie zostaje ostatecznie rozstrzygnięty. Zatem brak funkcjonującego AB umożliwia członkom WTO uchylanie się od zobowiązań i unikanie wiążącego orzeczenia jedynie poprzez odwołanie się od raportu panelu³⁶.

Sytuacja ta doprowadziła do podjęcia przez członków organizacji konkretnych działań, które zmierzały do opracowania alternatywnego mechanizmu o charakterze tymczasowym, który zredukowałby skutki tego kryzysu. Prace te rozpoczęły się od uzgodnienia przez UE i Kanadę w lipcu 2019 r., w oparciu o art. 25 DSU, Tymczasowego porozumienia arbitrażowego w sprawie odwołania (Interim Appeal Arbitration Arrangement)³⁷. Trzy miesiące później, w wyniku uzgodnienia kolejnego porozumienia, analogiczny tryb postępowania przewidziany został także w stosunku do sporów UE z Norwegią³⁸.

W efekcie zainicjowanych przez UE działań, w styczniu 2020 r. w Davos³⁹, UE oraz przedstawiciele 16 członków WTO podjęli decyzję w sprawie stworzenia tymczasowego wielostronnego porozumienia arbitrażowego, w oparciu o które umożliwiono utrzymanie dwuetapowego systemu rozstrzygnięcia sporów między jego uczestnikami na forum organizacji. 30 kwietnia 2020 r. 47 członków WTO powiadomiło organizację o utworzeniu, zgodnie z art. 25 DSU, nowego wielostronnego tymczasowego porozumienia arbitrażowego (MPIA)⁴⁰ i zamiarze korzystania z tego mechanizmu w celu rozstrzygnięcia sporów, w ramach WTO, między nimi. W formalnym komunikacie wskazano, że celem porozumienia jest zachowanie merytorycznych i proceduralnych aspektów procedury arbitrażu odwoławczego WTO, w tym niezależności i bezstronności, przy jednoczesnym zwiększeniu wydajności. Należy wyraźnie podkreślić, że MPIA nie ma na celu zastąpienia Organu Apelacyjnego WTO. Jest to wyłącznie środek tymczasowy, który będzie obowiązywać tylko do czasu przywrócenia możliwości funkcjonowania AB. Co ważne, po-

---

eu/resource.html?uri=cellar:5bf4e9d0-71d2-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 10.02.2023].

³⁶ M. de Andrade, *Procedural innovations in the MPIA: A way to strengthen the WTO dispute settlement mechanism?*, <http://www.qil-qdi.org/procedural-innovations-in-the-mpia-a-way-to-strengthen-the-wto-dispute-settlement-mechanism/> [dostęp: 21.02.2023].

³⁷ *Joint Statement by the European Union and Canada on an Interim Appeal Arbitration Arrangement*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pt/statement_19_4709 [dostęp: 17.02.2023].

³⁸ *Norway and the EU Interim Appellate Body*, <https://www.norway.no/en/missions/wto-un/our-priorities/trade/wto-world-trade-organization/Norway-EU-interim-appellate-body/> [dostęp: 20.01.2023].

³⁹ *Statement by Ministers, Davos, Switzerland, 24 January 2020*, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/january/tradoc_158596.pdf [dostęp: 17.02.2023].

⁴⁰ *Statement on a Mechanism for Developing, Documenting and Sharing Practices and Procedures in the Conduct of WTO Disputes, Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement pursuant to Article 25 of the DSU (MPIA)*, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/april/tradoc_158731.pdf [dostęp: 17.02.2023].

rozumienie to jest otwarte i przewiduje możliwość dołączenia kolejnych członków WTO⁴¹.

Jak już wspomniano wyżej, podobnie jak w przypadku dwóch wcześniejszych inicjatyw UE, MPIA działa w oparciu o art. 25 DSU dotyczący arbitrażu i odzwierciedla najważniejsze cechy systemu odwoławczego WTO. Opiera się ono na zwykłych zasadach WTO mających zastosowanie do odwołań, ale zawiera również pewne nowe elementy zwiększające efektywność proceduralną postępowania odwoławczego⁴². Według tymczasowego rozwiązania, w sytuacji dysfunkcyjności AB, strony porozumienia nie wnoszą odwołań do AB zgodnie z art. 16.4 i 17 DSU⁴³. W takiej sytuacji stosowana jest odwoławcza procedura arbitrażowa oparta na merytorycznych i proceduralnych aspektach oraz praktyce rozpatrywania odwołań tak, aby zachować podstawowe cechy, w tym niezależność i bezstronność, przy jednoczesnym, wspomnianym wyżej, zwiększeniu efektywności postępowania⁴⁴. Gdy zatem w WTO pojawia się sprawa z udziałem dwóch stron MPIA, składają one wspólne powiadomienie do organu ds. rozstrzygania sporów WTO zgodnie z art. 25 DSU, w którym stwierdza się ich formalny zamiar wykorzystania procedur MPIA do rozstrzygnięcia sporu, gdyby znalazł się on na etapie apelacji, oraz określa procedury, jakie strony zamierzają zastosować w tym zakresie.

Tekst porozumienia MPIA został podzielony na trzy części. Pierwsza z nich składa się z preambuły i piętnastu punktów, które określają możliwość skorzystania z procedury arbitrażowej, jeżeli strony sporu tak postanowią, podkreślając konieczność porozumienia między stronami w sprawie stosowania tego mechanizmu oraz zgody na przestrzeganie wyroku arbitrażowego, czyli zaakceptowania wiążącego charakteru orzeczenia⁴⁵.

⁴¹ 10 marca 2023 r. Japonia dołączyła do MPiA. *EU welcomes Japan joining dispute settlement arrangement*, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-welcomes-japan-joining-dispute-settlement-arrangement-2023-03-10_en [dostęp: 13.03.2023]; *Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement*, https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/ [dostęp: 10.02.2023].

⁴² *Interim appeal arrangement for WTO disputes becomes effective*, 30 April 2020, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/interim-appeal-arrangement-wto-disputes-becomes-effective-2020-04-30_en [dostęp: 17.02.2023].

⁴³ Pkt 2 MPIA. W ten sposób potwierdzają, że nie będą „odwoływać się do próżni”. Art. 16.4 DSU stanowi, że „Jeżeli strona powiadomiła o swojej decyzji w sprawie odwołania, sprawozdanie zespołu orzekającego nie zostanie rozpatrzone do przyjęcia przez DSB przed zakończeniem postępowania odwoławczego”. Jeżeli sprawozdanie panelu nie może zostać przyjęte przez DSB, nie staje się ono ostateczne i wiążące. W związku z tym strony sporu nie mają prawnego obowiązku przestrzegania tego raportu. Jeśli jedna (lub obie) strony sporu zgłoszą zamiar odwołania, spór zostanie zatrzymany. Kontrowersje nie będą zatem miały ostatecznej wiążącej decyzji ani nie będą mogły podlegać kolejnym procedurom. Innymi słowy, jest to właśnie „odwołanie się do próżni”. Zob. J. Pauwelyn, *WTO Dispute Settlement Post 2019: What to Expect?*, „Journal of International Economic Law” 2019, vol. 22(3), s. 297-321 oraz C. Bown, P. Mavroidis, *Is this the End?: The WTO Case Law of 2019*, „World Trade Review” 2021, 20(4), s. 383-388, doi:10.1017/S1474745621000227.

⁴⁴ Pkt 3 MPIA.

⁴⁵ Orzeczenie arbitrażowe będzie podlegać procedurom wykonania decyzji (art. 21 DSU) oraz odwetu (odszkodowanie i zawieszenie koncesji, art. 22 DSU).

Druga część MPIA, czyli załącznik 1 pt. „Uzgodnione procedury arbitrażowe na podstawie art. 25 DSU w sporze DS X”, składa się z 19 punktów szczegółowo opisujących procedurę postępowania zarówno stron, jak i arbitrów. Podczas gdy w pierwszej części MPIA zawarto ogólne zasady uzgodnione przez wszystkich członków uczestniczących w MPIA, załącznik 1 szczegółowo precyzuje kwestie proceduralne, w tym sprawę terminu, granic jurysdykcji, praw stron trzecich i wykonania orzeczenia arbitrażowego⁴⁶.

Część trzecia, czyli załącznik 2 pt. „Skład zespołu arbitrów zgodnie z punktem 4 komunikatu JOB/DSB/1/ADD.12”, precyzuje sposób wyboru arbitrów MPIA. W ramach omawianej procedury odwołania rozpatrywane są przez trzech arbitrów apelacyjnych wybranych z tzw. puli 10 stałych arbitrów⁴⁷, która ma składać się z osób o uznanym autorytecie, wykazujących się specjalistyczną wiedzą z zakresu prawa, handlu międzynarodowego oraz przedmiotu umów. Wybór arbitrów z puli do konkretnego sporu następuje z uwzględnieniem tych samych zasad i metod, które mają zastosowanie do tworzenia zespołu AB na mocy art. 17.1 DSU oraz art. 6.2 *Procedur roboczych* w zakresie odwoływania się, z uwzględnieniem rotacji i zasad doboru losowego⁴⁸.

MPIA odzwierciedla zatem kluczowe cechy systemu odwoławczego WTO, takie jak ramy czasowe rozpatrywania odwołań, zakres odwołań i uprawnienia arbitrów, nie stanowi jednak dokładnej jego repliki. Dla przykładu – uczestniczący członkowie muszą powiadomić o zgodzie na arbitraż w ramach MPIA 60 dni po utworzeniu panelu. Arbitrzy muszą posiadać takie same kwalifikacje i kompetencje jak członkowie AB, jednak, w przeciwieństwie do poprzedniego systemu, w którym siedmiu sędziów było wybieranych na okres czterech lat (z możliwością jednokrotnego przedłużenia) na podstawie szerokiej geograficznej reprezentatywności (broad geographic representativeness), w ramach MPIA, dziesięciu arbitrów jest wybieranych na podstawie odpowiedniej równowagi ogólnej (appropriate overall balance)⁴⁹.

Warto też podkreślić, że zarówno pod wpływem zastrzeżeń, które doprowadziły do kryzysu AB, jak i nieformalnych dyskusji mających na celu zneutralizowanie paraliżu, w których jako mediator występuje ambasador David Walker⁵⁰, w MPIA zostały zawarte zapisy, które bezpośrednio lub pośrednio odnoszą się do krytyki ze strony USA i dotyczą kwestii precedensu, krytyki „opinii doradczych” w „kwestiach zbędnych dla rozstrzygnięcia sporu”, nieprzestrzegania przez AB 90-dniowego terminu oraz standardu przeglądu kwestii faktycznych⁵¹.

⁴⁶ Załącznik 1 do MPIA.

⁴⁷ 31 lipca 2020 r. strony MPIA oficjalnie ogłosiły początkową pulę 10 stałych arbitrów tej inicjatywy.

⁴⁸ *Working procedures for appellate review*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_e.htm [dostęp: 5.01.2023].

⁴⁹ Pkt 4 załącznika 2 do MPIA.

⁵⁰ *Informal process on matters related to the functioning of the Appellate Body – Report by the facilitator H.E. Dr. David Walker (New Zealand)*, JOB/GC/220, 23 July 2019, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/Jobs/GC/220.pdf&Open=True> [dostęp: 15.01.2023].

⁵¹ Ze względu na pozycję USA w gospodarce światowej i ich znaczenie dla międzynarodowego systemu handlowego, a także ze względu na brak USA w MPIA ważne wydaje się być w tym kontek-

Biorąc pod uwagę powyższą analizę, ze względu na utrzymanie dwuetapowości i możliwość ostatecznego sfinalizowania sporu, można stwierdzić, że MPIA stanowi istotne narzędzie stabilizacji DSS.

WYKORZYSTANIE MPIA NA PRZYKŁADZIE SPORU MIĘDZY UE A KOLUMBIĄ (DS591) – ANALIZA PRZYPADKU

Jak pokazano wcześniej, na forum WTO w ciągu niespełna 3 dekad podniesiono ponad 600 sporów. Obecnie widać, że strony porozumienia MPIA także zamierzają aktywnie z niego korzystać, co potwierdza potrzebę istnienia takiego systemu.

W poniższej tabeli przedstawiono spory, w których zaangażowani członkowie albo wskazali, że rozstrzygną wszelkie odwołania za pośrednictwem MPIA, albo mają taką możliwość, ponieważ obie strony sporu są również uczestnikami MPIA⁵².

Tabela 3. Sprawy z wykorzystaniem MPIA jako alternatywnego mechanizmu odwoławczego

Nr i nazwa sporu	Pozwany	Skarżący	Status sporu/uwagi
Sfinalizowane spory			
DS591: Kolumbia Cła antydumpingowe na mrożone frytki z Belgii, Niemiec i Niderlandów	Kolumbia	UE	Arbitrzy MPIA wydali orzeczenie 21 grudnia 2022 r.; Kolumbia oświadczyła na posiedzeniu DSB w dniu 27 stycznia 2023 r., że zamierza wykonać orzeczenia arbitra.
DS583: Turcja Niektóre środki dotyczące produkcji, importu i wprowadzania do obrotu produktów farmaceutycznych	Turcja	UE	Orzeczenie rozesłane przez arbitrów 25 lipca 2022 r. Chociaż spór ten nie był toczony między dwiema stronami MPIA (Turcja nie jest uczestnikiem MPIA), strony sporu zawarły porozumienie o arbitrażu odwoławczym na mocy art. 25 DSU, które przestrzega zasad MPIA, a dwóch z trzech arbitrów, którzy wysłuchali tego arbitrażu odwoławczego, zostało wylosowanych z puli arbitrów MPIA.

ście odniesienie do krytyki USA pod kierunkiem AB. M. de Andrade, *Procedural innovations in the MPIA: A way to strengthen the WTO dispute settlement mechanism?*, <http://www.qil-qdi.org/procedural-innovations-in-the-mpia-a-way-to-strengthen-the-wto-dispute-settlement-mechanism/> [dostęp: 21.02.2023].

⁵² Ponad jedna trzecia wszystkich sporów wszczętych w WTO od czasu wprowadzenia MPIA w kwietniu 2020 r. dotyczyła uczestników MPIA.

Trwające spory*			
DS589: Chiny Środki dotyczące przywozu nasion rzepaku z Kanady	Chiny	Kanada	Panel WTO utworzony 10 listopada 2021 r. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS598: Chiny Środki antydumpingowe i wyrównawcze na jęczmień z Australii	Chiny	Australia	Panel WTO utworzony 3 września 2021 r. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS602: Chiny Środki antydumpingowe i wyrównawcze nałożone na wino z Australii	Chiny	Australia	Panel utworzony 4 marca 2022 r. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS603: Australia Środki antydumpingowe i wyrównawcze nałożone na niektóre produkty z Chin	Australia	Chiny	Panel utworzony 5 września 2022 r. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS607: Unia Europejska Środki dotyczące przywozu niektórych przetworów z mięsa drobiowego z Brazylii	UE	Brazylia	Formalne konsultacje rozpoczęły się 8 listopada 2021 r. Nie powołano panelu, skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS610 Chiny Domiernie ograniczenia w imporcie i eksporcie towarów oraz świadczeniu usług na Litwę i z Litwy	Chiny	UE	Panel powołany 27 stycznia 2023 r., ale jeszcze nie utworzony. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
DS611 Chiny Egzekwowanie praw własności intelektualnej	Chiny	UE	Panel powołany 27 stycznia 2023 r., ale jeszcze nie utworzony. Skarżący i pozwany są stronami MPIA.
Sfinalizowano bez odwołania MPIA, wycofano lub rozstrzygnięto spory			
DS522: Kanada Środki dotyczące handlu komercyjnymi statkami powietrznymi	Kanada	Brazylia	Wycofane przez skarżącego 18 lutego 2021 r.

DS524: Kostaryka Środki dotyczące przywozu świeżego awokado z Meksyku	Kostaryka	Meksyk	Panel wydał orzeczenie – strony akceptują decyzję – 13 kwietnia 2022 r.
DS537: Kanada Środki regulujące sprzedaż wina	Kanada	Australia	Zgłoszono wspólnie ustalone rozwiązanie 12 maja 2021 r.

*Według danych WTO na koniec lutego 2023 r. na wstępnym etapie konsultacji znajdują się 4 kolejne spory, w których co najmniej jedną stroną jest uczestnik MPIA.

Źródło: *Chronological list of disputes cases*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Tło sprawy DS591: Wywóz mrożonych frytek z trzech państw członkowskich UE – Belgii, Niemiec i Niderlandów – do Kolumbii wyniósł w 2016 r. 23 mln EUR. Kolumbia nałożyła cła antydumpingowe w listopadzie 2018 r., obejmując prawie cały wywóz (19,3 mln EUR, czyli 85%) mrożonych frytek z UE do Kolumbii⁵³. UE wniosła spór przeciwko Kolumbii 15 listopada 2019 r.⁵⁴ 17 lutego 2020 r. wystąpiła z wnioskiem o powołanie panelu, co nastąpiło 29 czerwca 2020 r. Brazylia, Chiny, Federacja Rosyjska, Honduras, Indie, Japonia, Turcja i USA zastrzegły sobie prawa stron trzecich. 13 lipca 2020 r. strony sporu poinformowały DSB, że zgodziły się na procedury arbitrażowe na podstawie art. 25 DSU w tym sporze. Zgodnie z porozumieniem stron panel został utworzony (ogłoszono jego skład) 24 sierpnia 2020 r.⁵⁵ Panel WTO wydał orzeczenie na korzyść UE 6 października 2022 r., a Kolumbia skorzystała z możliwości odwołała się, składając zawiadomienie w ramach uzgodnionych procedur arbitrażowych. Zawiadomienie (odwołanie) zostało przesłane do DSB w dniu 10 października 2022 r. Zawierało ono pełny tekst końcowego sprawozdania panelu przekazanego stronom, stronom trzecim i puli arbitrów⁵⁶. 12 października 2022 r. arbitrzy apelacyjni w ramach MPIA zostali wybrani losowo ze stałej puli⁵⁷. 15 listopada 2022 r. odbyło się postępowanie arbitrażowe. Ostateczne orzeczenie wydano 19 grudnia 2022 r, a dwa dni później notyfikowano je DSB, Radzie ds. Handlu Towarami oraz Komitetowi ds. Praktyk

⁵³ *EU wins in WTO appeal about Colombian anti-dumping duties on frozen fries*, Press release, 21 December 2022, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7858 [dostęp: 20.02.2023].

⁵⁴ Tego dnia UE wystąpiła o konsultacje z Kolumbią.

⁵⁵ *DS591: Colombia — Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds591_e.htm [dostęp: 22.02.2023].

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands, Recourse to Article 25 of the DSU, Constitution of the Arbitrator*, WT/DS591/8, 12 October 2022, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/591-8.pdf&Open=True> [dostęp: 23.02.2023].

Antydumpingowych i rozesłano członkom. Zarówno wydanie, jak i powiadomienie o orzeczeniu mieści się w terminie 90 dni określonym w MPIA, który przypadałby 4 stycznia 2023 r. Dotrzymaniu tego terminu sprzyjały niektóre innowacje wbudowane w procedury MPIA, takie jak m.in. wymóg zajmowania się wyłącznie kwestiami niezbędnymi do rozstrzygnięcia sporu⁵⁸.

W pierwszym odwołaniu WTO rozpatrywanym w ramach MPIA arbitrzy zasadniczo orzekli na korzyść UE. Ostateczne i wiążące orzeczenie potwierdza, że cła antydumpingowe nałożone przez Kolumbię na mrożone frytki z Belgii, Niemiec i Niderlandów naruszają zasady WTO i niewłaściwie ograniczają dostęp do kolumbijskiego rynku. Ostateczne i wiążące orzeczenie arbitrów apelacyjnych potwierdza, że dochodzenie antydumpingowe w Kolumbii było wadliwe pod kilkoma względami, w tym obliczeniu marginesu dumpingu i analizie szkody⁵⁹. Kolumbia musi teraz dostosować się do orzeczenia⁶⁰, w przeciwnym wypadku UE może uzyskać zezwolenie WTO na przyjęcie środków zaradczych.

ZAKOŃCZENIE

Narastający od wielu lat kryzys, zagrażający podstawowym funkcjom WTO, spowodował, że postulaty jej zreformowania stały się coraz bardziej wyraźne. Efektywne funkcjonowanie organizacji wiąże się z koniecznością przeprowadzenia reformy w obrębie wszystkich kluczowych obszarów jej działalności, a w szczególności przywrócenia w pełni sprawnego, dwuetapowego i egzekwowalnego systemu rozstrzygania sporów obejmującego zreformowany Organ Apelacyjny.

Przeprowadzona w artykule analiza pokazała, że MPIA ma istotne znaczenie dla stabilizacji systemu rozstrzygania sporów. Uzgodnienie procedury arbitrażu odwoławczego to ważne tymczasowe zabezpieczenie prawa członków do wiążącego, dwustopniowego i niezależnego rozstrzygania sporów w sytuacji paraliżu Organu Apelacyjnego i realna alternatywa dla odwoływania się „do próżni”. W badanym sporze możliwe było wykorzystanie MPIA jako alternatywnego mechanizmu odwoławczego, dlatego że zarówno Kolumbia, jak i UE są stronami MPIA, przy czym kluczowy

⁵⁸ Znaczna część orzeczenia odnosi się do kwestii technicznych i faktycznych. Por. *Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands*, Arbitration under Article 25 of the DSU, Award of the Arbitrators, Addendum, 21 December 2022, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/591ARB25A1.pdf&Open=True> [dostęp: 24.02.2023].

⁵⁹ *EU wins in WTO appeal about Colombian anti-dumping duties on frozen fries*, Press release, 21 December 2022, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7858 [dostęp: 20.02.2023].

⁶⁰ Kolumbia poinformowała DSB, że zamierza wykonać orzeczenie arbitrów w sposób zgodny z jej zobowiązaniami w ramach WTO i że będzie potrzebowała na to rozsądnego czasu. 10 marca 2023 r. strony sporu poinformowały DSB, że rozsądny okres czasu dla Kolumbii na wdrożenie zaleceń orzeczenia arbitrów wygaśnie 5 listopada 2023 r. *DS591: Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands*, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds591_e.htm [dostęp: 12.03.2023].

jest fakt, że porozumienie otwarte jest dla wszystkich członków WTO, co ma duże znaczenie ze względu na nieobecność w nim m.in. USA czy Indii.

MPIA otwiera zatem perspektywy wiążącego rozstrzygnięcia sporów między jego uczestnikami, przyczyniając się istotnie do stabilizacji DSS. Może tym samym stanowić ważny krok w kierunku reformy WTO, gdyż wprowadzone przez MPIA innowacje proceduralne mogą posłużyć jako bodziec do systemowej zmiany w rozstrzyganiu sporów w ramach WTO. Nasuwa się tutaj pewna analogia do GATT, także zaplanowanego, jako rozwiązanie tymczasowe, które przetrwało prawie 50 lat. MPIA prawdopodobnie będzie także funkcjonował jako system odwoławczy, dopóki problem AB nie zostanie ostatecznie rozwiązany. Należy jednak pamiętać, że priorytetem pozostaje jednak znalezienie trwałego rozwiązania impasu w Organie Apelacyjnym, w ramach szerszej reformy, co podkreślono także podczas ostatniej, 12. Konferencji Ministerialnej WTO.

Na koniec warto podkreślić, że porozumienie MPIA świadczy o jeszcze jednej ważnej kwestii, mianowicie przekonaniu członków WTO, że współpraca jest najlepszym rozwiązaniem, szczególnie w czasach kryzysu.

Bibliografia

Ambroziak Ł., *Skutki amerykańsko-chińskiej wojny handlowej dla międzynarodowych łańcuchów dostaw*, PIE, Warszawa 2020.

Appellate Body Members, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_members_descrp_e.htm [dostęp: 15.02.2023].

Appellate procedures, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_procedures_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Andrade de M., *Procedural innovations in the MPIA: A way to strengthen the WTO dispute settlement mechanism?*, <http://www.qil-qdi.org/procedural-innovations-in-the-mpia-a-way-to-strengthen-the-wto-dispute-settlement-mechanism/> [dostęp: 21.02.2023].

Bown C., Mavroidis P., *Is this the End?: The WTO Case Law of 2019*, „World Trade Review” 2021, 20(4), s. 383-388, doi:10.1017/S1474745621000227.

Chronological list of disputes cases, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands, Arbitration under Article 25 of the DSU, Award of the Arbitrators, Addendum, 21 December 2022, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/591ARB25A1.pdf&Open=True> [dostęp: 24.02.2023].

Colombia – Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands, Recourse to Article 25 of the DSU, Constitution of the Arbitrator, WT/DS591/8, 12 October 2022, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/591-8.pdf&Open=True> [dostęp: 23.02.2023].

Creamer C., *From the WTO's Crown Jewel to its Crown of Thorns*, „AJIL Unbound”, 113, 2019, doi:10.1017/aju.2019.1.

Czerwińska M., *European Union in WTO's Dispute Settlement System*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, nr 4.

Dispute settlement, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm [dostęp: 14.02.2023].

DS591: Colombia — Anti-Dumping Duties on Frozen Fries from Belgium, Germany and the Netherlands, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds591_e.htm [dostęp: 22.02.2023].

Duval Y., Utoktham C., *Has the WTO Trade Facilitation Agreement helped reduce trade costs? An ex-post analysis*, ESCAP, 29.07.2022, <https://www.unescap.org/kp/2022/has-wto-trade-facilitation-agreement-helped-reduce-trade-costs-ex-post-analysis> [dostęp: 15.02.2023].

EU wins in WTO appeal about Colombian anti-dumping duties on frozen fries, Press release, 21 December 2022, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7858 [dostęp: 20.02.2023].

Goode W., *Dictionary of Trade Policy Terms*, Cambridge 2003.

Grącik-Zajączkowski M., *Spory handlowe Unii Europejskiej i USA w ramach WTO*, „Krakowskie Studia Międzynarodwe” 2014, nr 2.

Hoekman B.M., Mavroidis P.C., *WTO Reform: Back to the Past to Build for the Future*, „Global Policy” 2021, Vol. 12, Supplement 3, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1758-5899.12924> [dostęp: 20.02.2023].

Informal process on matters related to the functioning of the Appellate Body – Report by the facilitator H.E. Dr. David Walker (New Zealand), JOB/GC/220, 23 July 2019, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/Jobs/GC/220.pdf&Open=True> [dostęp: 15.01.2023].

Interim appeal arrangement for WTO disputes becomes effective, 30 April 2020, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/interim-appeal-arrangement-wto-disputes-becomes-effective-2020-04-30_en [dostęp: 17.02.2023].

Joint Statement by the European Union and Canada on an Interim Appeal Arbitration Arrangement, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pt/statement_19_4709 [dostęp: 17.02.2023].

European Commission presents comprehensive approach for the modernisation of the World Trade Organisation, Brussels, 18 September 2018, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1908> [dostęp: 15.02.2023].

EU welcomes Japan joining dispute settlement arrangement, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-welcomes-japan-joining-dispute-settlement-arrangement-2023-03-10_en [dostęp: 13.03.2023].

EU wins in WTO appeal about Colombian anti-dumping duties on frozen fries, Press release, 21 December 2022, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7858 [dostęp: 20.02.2023].

MC12 Outcome Document, 17 June 2022, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc12_e/briefing_notes_e/bfwtoreform_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Ministerial Declaration on the Expansion of Trade in Information Technology Products, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/itadec_e.htm [dostęp: 20.01.2023].

Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement, https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/ [dostęp: 10.02.2023].

Norway and the EU Interim Appellate Body, <https://www.norway.no/en/missions/wto-un/our-priorities/trade/wto-world-trade-organization/Norway-EU-interim-appellate-body/> [dostęp: 20.01.2023].

Pauwelyn J., *WTO Dispute Settlement Post 2019: What to Expect?*, „Journal of International Economic Law” 2019, vol. 22(3).

Settling disputes, A unique contribution, https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm [dostęp: 17.02.2023].

Statement by Ministers, Davos, Switzerland, 24 January 2020, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/january/tradoc_158596.pdf [dostęp: 17.02.2023].

Statement on a Mechanism for Developing, Documenting and Sharing Practices and Procedures in the Conduct of WTO Disputes, Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement pursuant to Article 25 of the DSU (MPIA), https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/april/tradoc_158731.pdf [dostęp: 17.02.2023].

The Disputes, Disputes by member, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm [dostęp: 15.02.2023].

The WTO, https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm [dostęp: 14.02.2023].

Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy, European Commission 2021, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5bf4e9d0-71d2-11eb-9ac9-01aa75e-d71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF [dostęp: 10.02.2023].

United States Trade Representative, Report on the Appellate Body of the World Trade Organization, https://ustr.gov/sites/default/files/Report_on_the_Appellate_Body_of_the_World_Trade_Organization.pdf [dostęp: 15.02.2023].

Working procedures for appellate review, https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_e.htm [dostęp: 5.01.2023].

World Tariff Profiles 2022, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/world_tariff_profiles22_e.htm [dostęp: 20.02.2023].

World Trade Statistical Review 2022, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2022_e.pdf [dostęp: 15.02.2023].

Załącznik nr 2 (DSU) do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu, Uzgodnienie w sprawie zasad i procedur regulujących rozwiązywanie sporów, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf [dostęp: 20.02.2023].

20 years of the WTO, A retrospective, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/20years_wto_e.pdf [dostęp: 2.02.2023].